

RESTAURAREA UNEI SCOARȚE ROMÂNEȘTI

Aurora PRIGOREANU

Piesa prezentată este o scoarță românească, realizată de un autor anonim la începutul secolului al XIX-lea, având dimensiunile: $L = 2,5$ m și $l = 1,5$ m. Aparține Muzeului Național de Artă al României și provine din colecția Slătineanu a Muzeului Colecțiilor de Artă.

(Catalog - poziția 69; Planșa LXV și LXVI).

Scoarța face parte din grupa de țesături a chilimurilor, reprezentând o a doua formă tipică, alături de covorul asiatic. Termenul “chilim” denumește tehnica în care se excută covoarele țesute, cu două fețe, băteala acoperind cu totul urzeala, deosebindu-se astfel de covoarele cu noduri.

Scoarțele românești se împart în câteva grupe mari regionale: scoarțe oltenesti, scoarțe muntenesti, scoarțe moldovenești, scoarțe bănățene, scoarțe din Transilvania și scoarțe maramureșene.

În prima privire, piesa prezentată, poate fi localizată în Oltenia sau în Muntenia.

Elementele specifice Olteniei sunt: formatul din două chenare delimitate de marginea dințată într-o culoare contrastantă, decorul vegetal, alesul curb, centrul de culoare roșie, tonurile de mov cenușiu, galben, roz, portocaliu.

Elementele specifice Munteniei sunt: decorul foarte geometrizat repartizat simetric față de axele scoarței, aerul sobru, varianta Karamaniu a tehnicii chilim, alesul cu fire întrepătrunse, tonurile dispuse în pete mari, echilibru cromatic între chenare. Pe de altă parte, scoarța conține elemente comune celor două regiuni amintite: urzeala și băteala din lână, formatul dreptunghiular, lungimea cuprinsă între 3-5 m, iar lățimea între 2-3 m.

Din enumerările de mai sus rezultă echilibru existent între elementele oltenesti și muntenesti în cadrul piesei, de unde se poate deduce faptul că, deși inițial scoarța a fost identificată ca fiind muntenească, ea a fost produsă în zonele de interferență a Olteniei cu Muntenia.

La intrare în laborator, scoarța a prezentat o stare gravă de uzură și deteriorare, murdărie precum și intervenții masive de restaurare necorespunzătoare. Lâna, materialul original, a fost roasă pe zone mari ale țesăturii, devenind transparentă. Rețeserile și integrările de bucăți țesute separat au reprezentat circa 20% din suprafața piesei. La marginile înguste, pe întreaga lungime, a fost introdusă urzeală nouă de bumbac. Aceste fire de urzeală, fiind introduse la același nivel, au tensionat pe o linie continuă covorul. Rețeserile s-au decolorat foarte mult, rămânând vizibile. În unele zone, rețeserile au fost făcute cu bumbac grosier.

Pentru o imagine mai clară asupra stării de conservare a piesei, voi prezenta o clasificare a tipurilor de deteriorare și degradare întâlnite. După cum se știe, deteriorările sunt efecte moderate ale acțiunii factorilor fizici, chimici și biologici care pot acționa simultan sau separat în timp, iar degradările, spre deosebire de deteriorări, sunt efecte radicale ale acțiunii acelorași factori, datorate accentuării deteriorărilor.

Dintre **formele de deteriorare** întâlnite în piesă, menționez:

- rosăturile - produse prin frecare;
- răriturile - produse prin - forțele de tracțiune;
- tehnologia de vopsire neadecvată;
- destrămările - reprezentând afectarea structurii țesăturii.

Formele de deteriorare întâlnite sunt:

1.- lipsa de băteală;

2.- lipsa de urzeală;

3.- intervenții necorespunzătoare de tipul:

- țeserea și cosarea cu fir de bumbac gros și aspru pe deasupra motivului;
- reconstituirea defectuoasă din punct de vedere al: culorii, modelului, tehnicii;

4.- decuparea covorului la ambele capete, ocolind motivul floral;

5.- introducerea urzelii la capete dus-întors de pe un fir pe celălalt, având ca efect tensionarea lucrării.

Având în vedere starea de conservare a scoarței la nivel general și de fibră, restaurarea acestuia a vizat stoparea deteriorărilor, rezolvarea zonelor de deteriorare și asigurarea condițiilor viitoare de conservare.

Procesul de restaurare a cuprins următoarele etape:

- curățirea uscată cu ajutorul aspiratorului;
- curățirea umedă;
- restaurarea efectivă;
- dublarea și manșonarea.

Deoarece tratamentul de curățire a piesei nu a ridicat probleme deosebite, mă voi referi în continuare la *procesul de restaurare efectivă*, care s-a dovedit a fi foarte laborios și mult mai îndelungat decât s-ar fi crezut la prima vedere.

Scoarța a fost împărțită în 48 de zone egale, reconstituirea începând din zona de decupare a motivului floral, acolo unde urzeala originală fusese tăiată și înlocuită cu o urzeală nouă din bumbac. Noua urzeală nu respecta numărul de fire originale și introdusă fiind la același nivel, solicita cu o tensiune egală și brutală vechea țesătură. Am introdus fire noi de urzeală pe lungimi cuprinse între 20-50 cm, în funcție de lipsa de urzeală din zonele imediat următoare, și le-am înnodat la margine, asemeni celor vechi, în ciucuri.

Deoarece marginea covorului prinsă de pânzetă avea tendința de a se deforma foarte ușor, am cusut o pânză albă, lată de 10-12 cm, de pânzeta covorului, cu punct în urma acului, fixând înainte cu ace entomologice, și începând de la mijloc spre margine.

A urmat apoi rezolvarea problemelor apărute în cadrul fiecărei zone.

Funcție de fiecare tip de deteriorare sau degradare din clasificarea anterioară, voi prezenta modul cum a fost rezolvată, oferind și o ilustrare grafică.

1. Rărituri ale bătelii

Constau în lărgirea spațiilor existente între firele de băteală, urzeala fiind vizibilă.

S-au restaurat astfel:

- firele au fost aranjate fiecare în parte, perpendicular pe firele de urzeală;
- spațiile vizibile între firele de băteală s-au acoperit prin țesere cu un fir de grosimea celui original.

2. Lipsa de băteală parțială (destrămări)

S-au restaurat utilizând țeserea printre fire, cu lâna pusă într-un fir sau în două, funcție de gradul destrămării sau răriturii, păstrând firele originale, fixându-le cu firele noi.

3. Lipsa de băteală totală

Restaurare s-a făcut prin țeserea zonelor lipsă; legătura cu zonele originale s-a realizat țesând printre fire și obținând cu noua băteală un unghi în cadrul celui vechi, pentru o mai mare rezistență a intervenției.

4. Lipsa de urzeală

S-au introdus fire de urzeală pe zona respectivă, punctele de ieșire a capetelor pe dosul covorului variind ca distanță cu 1-2 cm, de la fir la fir, pentru a nu tensiona lucrarea, pe o linie dreaptă. Firele au fost înnodate la capete, după nod lăsându-se 1 cm de fir liber, pentru a putea fi ușor de apucat cu degetele în cazul în care este necesar acest lucru.

5. Existența a câte 3 fire de urzeală de-a lungul unui singur canal (unul original, iar celelalte 2 provenind din restaurarea anterioară, necorespunzătoare, datorită tensionării prin îngustarea canalului de băteală respectiv)

Am introdus un singur fir de urzeală nou, eliminându-le pe cele de bumbac din restaurarea anterioară.

6. Fire introduse deviat la reconstituirea anterioară cu **eliminarea** a 1-2 fire din numărul inițial **de fire originale** (acest lucru a dus la micșorarea în lățime a covorului)

S-a căutat primul fir de la care a început introducerea greșită a urzelii. S-a introdus pe canalul respectiv un fir de ață de papiotă pentru a păstra intact rostul bătelii, s-a scos firul de urzeală și s-a introdus pe canalul potrivit. Acest tip de deteriorare s-a întâlnit la zonele de reconstituire totală (de urzeală și băteală) din restaurarea anterioară.

7. Fire groșiere **de urzeală introduse pe un canal de băteală** și întoarse în formă de S, dar nu pe canalul imediat următor, ci la distanță de 2-4 fire.

La acest tip de deteriorare s-a procedat astfel: s-a introdus urzeala nouă pe canalele unde acest lucru era necesar și s-a scos cu grijă urzeala greșit introdusă.

8. Țeserile și coaserile cu bumbac gros și aspru **pe deasupra motivului**

S-a tăiat cu grijă firul de bumbac acolo unde era vizibil și s-a scos cu penseta pe porțiuni mici. În urma acestei operații s-a constatat lipsa atât a urzelii cât și a bătelii, acestea rezolvându-se ca în exemplele anterioare.

9. Reconstituirea defectuoasă din punct de vedere al culorii, modelului și tehnicii.

S-au desfăcut, având grijă să nu fie afectată partea originală ce le înconjură, iar după aceea, restaurarea s-a făcut ca în exemplele anterioare. În cazul în care s-a dedus faptul că printr-o desfacere a restaurării anterioare s-ar putea afecta zona originală s-a renunțat la intervenție.

10. Reconstituire defectuoasă din punct de vedere al tehnicii, constând în țeserea cu lâna, folosind băteala originală degradată ca având rol de urzeală

S-a desfăcut cu grijă, s-a introdus urzeală (deoarece lipsea) și s-a reconstituit zona.

11. Decuparea covorului cu ocolirea pe anumite porțiuni a motivului floral

a) S-au desfăcut nodurile de la capăt care erau rezultate din firele de urzeală introduse dus-întors în restaurarea anterioară; s-au introdus fire noi de urzeală, păstrându-se cele care erau suficient de rezistente; firele nou introduse au fost lăsate atât de lungi cât să permită înnodarea sub formă de ciucuri la marginea covorului.

b) S-au desfăcut reconstituirile efectuate fără respectarea modelului și țeserile grosiere.

c) S-a reconstituit motivul acolo unde spațiul a permis acest lucru.

Ca material pentru dublare s-a ales satin de bumbac de culoare roz, având o fibră compatibilă cu cele originale; amintesc faptul că pentru urzeală, la reconstituirea anterioară, s-au utilizat fibre din bumbac, care nu s-au dovedit a fi nocive pentru lucrare.

După ce a fost dat la apă, uscat și călcat, materialul a fost tăiat conform cu dimensiunile covorului, la margini lăsându-se o marjă de 5-7 cm, pentru siguranță. S-a fixat în ace entomologice la 4 mm de margine, introducându-se în interior 5-7 cm. Pe direcția urzelii s-au tras cu creionul linii de 30 cm, la distanță de 10 cm pe lungime și 15 cm pe lățime. Pe fiecare pereche de două rânduri alăturate, liniile s-au alăturat intercalat astfel încât distanța de 10 cm dintre două dungi să corespundă mijlocului de 10 cm al unei linii de pe rândul următor.

Ca puncte de coasere s-au utilizat punctul de dublare în zig-zag cu pasul de aproximativ 2 cm, pentru prinderea dungilor, și, punctul ascuns pentru prinderea marginilor.

La final s-au cusut și ultimele două margini, avându-se grijă să se lase o anumită lejeritate materialului de dublare.

S-a renunțat la metoda clasică de prindere pentru expunere prin susținere pe manșoane, aceasta înlocuindu-se cu metoda prinderii unei bare de lemn de covor cu ajutorul velcroului, astfel: bara de lemn, având lungimea cât lățimea covorului, s-a învelit cu folie metalică, prin rulare în S, pentru a feri lucrarea de o eventuală reacție cu lemnul, apoi cu pânză din materialul de dublare, perfect întinsă prin coasere. De această pânză, de-a lungul barei, s-a cusut de covor, la aproximativ 0,5-1 cm de margine, pentru a nu se vedea pe față.

Această metodă este mai eficientă decât manșonarea datorită repartizării uniforme a greutateii lucrării, deci a micșorării tensiunilor pe unitatea de lungime, care apar la susținere, precum și datorită faptului că, bara de lemn, învelită fiind într-un strat de hârtie neutră, poate folosi la rularea lucrării în vederea păstrării în depozit.

În vederea *conservării* piesei, în urma părăsirii laboratorului de restaurare, s-au propus următoarele:

- a - păstrarea în condiții de repaos prin rulare;
- b - depozitare într-o husă protectoare, matlasată, într-o culoare adecvată cât mai aproape de culoarea fondului, după ce piesa a fost pusă pe un rulou;
- c - pentru ferirea de radiații luminoase prea puternice, conform cu noile cercetări în domeniul conservării, am propus:
 - pentru depozit - întuneric,
 - pentru sălile de expunere - lumină incandescentă cu filtru de radiații;
- d - recomandăm păstrarea microclimatului, atât în depozit cât și în sălile de expunere:
 - umiditate 45-60%,
 - temperatura 18° C,
- e - protecție eficientă contra atacului biologic, pe bază de extracte de plante.